

С Т А Н О В И Щ Е

От доц. **Димитър Николов Димитров** –

СУ „Св. Климент Охридски“ – Богословски факултет

Относно представения дисертационен труд на

редовния докторант **Андрей Иванов Касабов**

на тема:

МУЗИКАЛНОТО ТВОРЧЕСТВО НА ЙЕРОМОНАХ НЕОФИТ РИЛСКИ – ЛИЧНИ ТВОРБИ

за присъждане на образователна и научна степен „**доктор**“ по научно направление 2.4. „*Религия и теология*“ (**Църковна музика**)

Предложеният труд обхваща **247** стандартни печатни страници, от които **217** основен текст и **30** страници приложения. В работата са въведени **3** страници музикални примери, **11** изображения на музикални ръкописи и **1** таблица. Бележките под линия са **495**. Конструктивно той е оформен, както следва: **Списък на съкращенията, Предговор, Увод, Три глави, Заключение, Приложения, Приноси, Извори и използвана литература.** Библиографията е от **169** източника: на *кирилица* - **146**, на *латиница* – **13**, на *гръцки* – **10**. Ползвани са **54** музикални ръкописа от библиотеката на Рилския манастир.

В **Първа глава** е направен преглед на Българското възраждане и църковната музика в следните три направления: **1.** Българското културно възраждане и музиката – общи аспекти; **2.** Църковната музика през XVIII-XIXв.; **3.** Книжовно – музикални центрове: Рила, Зограф и Хилендар. Отбелязва се въодушевлението, с което тружениците на църковната музика работят за нейното разпространяване в църковния ни живот. Проследяват се и различни етапи от създаването на музикалните ръкописи и

църковнипевческите сборници. Дейците на Рилския манастир, начело с йеромонах Неофит Рилски, правят преводи на църковно-славянски и създават прекрасни образци, макар и преводни, а освен това и оригинални композиции. *„Мелодическият материал в преведените песнопения не е използван буквално, не е пренасян механично. Като се придържат към композиционната система на Хормузиевия репертоар и неговите композиционно-технически принципи ... дейците от Рилската певческа школа започват свободно да боравят с елементите на тази система – фрази, построения, мотиви.“* (с.47).

Във **Втора глава** – Рилската певческа школа от края на XVII и XIX в. се представят биографични сведения за йеромонах Неофит Рилски, както и за неговите помощници. Включени са и музикалните ръкописи в библиотеката на Рилския манастир. В манастира Неофит Рилски основал училище, за да подготвя граматичи и свещеници. В светата обител всички трябва да са грамотни. Обучението се провеждало в две степени: за послушници – *„по-ниско“*, а *„по-високото“* било за готовите за постригване. В програмата са изучавали: върковно-славянски, гръцки, старогръцки, граматика и църковно пеене (с.65). Оформянето на църковното пеене в България, като завършена музикална система, не е било случайно явление, нито плод на частна инициатива, а дело на специална школа, работила дълги години по определен план. Плод на общите усилия на тези рилски музикални творци е създаденото и оформеното до най-големи подробности на църковно пеене, което се наложило повсеместно в нашите църкви и останало до наши дни (с.81). Главен представител на Рилската школа през XIX в. е йеромонах Неофит Рилски (1793-1881г.). Светското му име е *Никола поп Петров Бенин* и майка *Екатерина* презвитера. Получил най-високо образование за времето си, той се явява като един от титаните на Българското възраждане. В дейността си, като книжовник, филолог, педагог, проповедник, музиколог, той поставя основите на новобългарското училище, книжнина и език. Височайше признание на неговите качества се явява решението на Цариградския синод през 1848г, което *цариградския патриарх Антим* му съобщава на **02.02.1848** и го назначава като преподавател по църковно-славянски език във Висшето богословско училище на Цариградската патриаршия на о.Халки (един от Принцовите острови) до **Цариград (1848-52**

г). То се помещава в манастира „Св.Троица“ и първоначално курсът на обучение е *тригодишен*, а после става *седемгодишен*. Дипломата, получена в това училище, се признава като равностойна на тази от Богословския факултет при Атинския университет (с.118). Неофит Рилски умира на **88** г. в неговата манастирска килия под номер 56. Заслужено се смята за родоначалник на българското учителство, а гробът му е на официално място в Рилския манастир до южната страна на съборната манастирска църква „Рождество Богородично“. На стената е прилепена мраморна полча с надпис: *„Тук почиват последните останки на отца проигумена даскал Неофита, роден на 1793г, а починал на 1881г – 3^{ми} януарий. Той бил един от възродителите на новобългарската книжнина и ней верен труженник до последното си издигане остана. Упокой, Господи, душу его с праведними.“*(с.125). През **1908** г. на мястото на мраморната плоча се поставя бронзов барелеф на йеромонах Неофит, изработен от скулптора професор *Жеко Спиридонов*, а мраморната плоча се премества до него. В долната част на паметника стои надпис: *„От признателното учителство“* (с.128).

В **Трета глава** докторантът разглежда музикалното творчество на йеромонах Неофит Рилски, като включва и някои от проблемите, които го съпровождат и имат преди всичко музикално-изпълнителски характер. Отделено е специално внимание на авторските музикални творби и най-вече върху *„Се покаения учителя“* гл.4 легетос, както е публикувано в Литургията (1905) на Манасий Поптеодоров. За съжаление това е единственото негово произведение, което е публикувано в този сборник. Огромният труд, който той е положил за общото църковно дело на Българската православна църква относно богослужебните песнопения, не е бил напразно и той дава своите плодове. Ние, неговите наследници, сме му много задължени и ако той е свършил огромната работа по издаването и оформянето на музикално-певческите сборници за нуждите на Българската православна църква преди всичко, то сега трябва усилията ни да бъдат насочени към тяхното отпечатване. Сам Неофит Рилски казва за своите преводи, че ги е направил, не както иска и не както трябва, но както е могъл. Нуждата била голяма и той е направил тези преводи и композиции, колкото е могъл и както е мислел, че ще е за по-добро (с.172). Да се преведе дадено песнопение от гръцки на църковно-славянски е по-трудно, отколкото да съчиниш ново върху

славянски текст. Не е възможно да вземеш гръцките ноти и да сложиш под тях славянския текст, както ти дойде (с.173).

В **Заключението** се обобщават резултатите от изследването, формулирани са основните насоки и се изтъква творческото виждане в песнопенията на монах Неофит Рилски, който отдава целия огромен труд на народа и българското отечество. Навсякъде личи неговата *скромност*, *честност* и *отдаденост* на делото. Той отказва високите църковни постове, които му се предлагат. Не приема и по-висок монашески сан, чужд на суетата и славата, пример на българския културен деец от Възраждането.

Дисертационният труд завършва с описание на приносите в него и библиография. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията.

В заключение искам да подчертая, че г-н **Андрей Иванов Касабов**, имайки стабилна богословска подготовка и дългогодишна практика в тази материя, както в храма, така и на концертния подиум, ръководейки мъжкия камерен състав за източно църковно пеене „**Св. Наум Охридски**“, ни предлага сериозно изследване на живота и епохалното дело на йеромонах Неофит Рилски, като музикален деец от най-висок ранг и неговите саратници в школата на Рилски манастир през периода **XVII-XIX** в. За положеното старание и огромен труд с пълно съзнание го подкрепям и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително за присъждането на образователната и научна степен **доктор** по професионално направление **2.4. „Религия и теология“** (Църковна музика) на редовен докторант **Андрей Иванов Касабов**.

София, 24 април 2019 г.

Доц. Димитър ДИМИТРОВ

.....